

Matti A. Sainio

S. A. HEDLUNDIN KIRJEKOKOELMA

Göteborgin yliopiston kirjastossa säilytetään Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning'in pitkäaikaisen julkaisijan ja päätoimittajan S. A. Hedlundin kirjekokoelmaa, joka on varsin tärkeä, joskin suhteellisen vähän käytetty lähde Suomen koulu- ja poliittisen historian valaisemiseen. Kokoelmaan kuuluu kaikkiaan 18 611 kirjettä tai lähetystä 4 009 lähettäjäältä, joista 52 on Suomesta. Seuraavassa rajoitutaan vain siihen kirjeenvaihtoon, joka tavalla tai toisella liittyy Suomen kouluhistoriaan.

I

Sven Adolf Hedlund (1821—1900) oli ennen kaikkea koti-kaupunkinsa kunnallispolitiikan ja sivistyselämän keskeinen henkilö. Göteborgin korkeakoulu, joka myöhemmin muutettiin yliopistoksi, museo ja tieteellinen kaupunginkirjasto (nykyisin yliopiston kirjasto) ovat suurelta osalta hänen aikaansaannoksiaan. Hänen osallistumisensa useille valtiopäiville vuosien 1867 ja 1889 välisenä aikana antoi hänen toiminnalleen yleisvaltakunnallista merkitystä samoin kuin hänen sanomalehtimiestötoimintansa, mutta monipuoliset henkilökohtaiset suhteet, joita hän piti yllä sekä välittömin kosketuksin että kirjeenvaihdolla, ulottivat hänen vaikutuksensa valtakunnan rajojen ulkopuolelle, ennen kaikkea pohjoismaihin. Poliittiselta katsomukseltaan Hedlund oli liberaali sekä kaikenlaisen sarron ja mielipidevainon leppymätön vastus-

taja. Suomen asema Venäjän yhteydessä ja vuosisadan lopulla alkanut venäläistämistoiminta suuntasi hänen mielenkiintonsa Suomeen, ja GHT:lla olikin Suomessa varsin tehokas avustajaverkosto, jonka avulla lehti oli hyvin perillä Suomen asioista. Mutta ei vain poliittinen sorto, vaan myös suomenkielisen kansanosan asema herätti hänen mielenkiintoaan. Hänen ennakkoluulottomuuttaan Suomen kielikysymystä kohtaan osoittaa se, että suomalaisen puolueen näkyvimpiin kuuluva E. G. Palmén oli vuodesta 1885 vuoteen 1896 lehden ahkerin suomalainen avustaja, jonka «Helsingin kirjeet» käsittelivät mitä moninaisimpia Suomen asioita. Palménin oli GHT:n avustajaksi hankkinut rouva Majken Wijkander, joka oli professori Oskar Emil Tudeerin vaimon sukulainen.¹ Ryhtyessään GHT:n avustajaksi Palmén mainitsee, että hänen suosittelijansa oli kertonut tehneensä Hedlundille selkoa Palménin kannasta kielikysymyksessä. Hän lisää omasta puolestaan, että suomalaisuuden liike ei merkinnyt vihaa Ruotsia kohtaan. Miten korkealle suomalaisissa piireissä Hedlundin suhtautumistapaa arvostettiin, käy ilmi porilaisen — sittemmin tamperelaisen — koulumiehen K. K. Jaakkolan GHT:ssa julkaistavaksi tarkoitetun artikkelin «Om Finland» alkusanoista: «Det gör innerligen godt att se och höra att det i gamla moderlandet finns en offentlig person, som vill se de finska partiförhållandena i deras rätta belysning. Man vill icke tro sina ögon eller öron, då man läser Stockholmska tidningsars uttalanden i detta hänseende».²

Näyttää miltei siltä, että monessa suhteessa puristuksessa elävät suomalaiset olisivat käyttäneet Hedlundia rippi-isänään purkaakseen huolestumustaan, jota he eivät voineet kotimaassaan avoimesti tehdä. Kirjekokoelmassa onkin useita toimitukselle kirjoitettuja valituksia siitä, että sensuuri oli estänyt jonkin GHT:n numeron saapumisen tilaajalle Suomeen. Poliittisen historian tutkijalle olisi houkutteleva tehtävä tilaajaluetteloiden perusteella

¹ E. G. Palmén 12. 11. 1885.

² K. K. Jaakkola 27. 12. 1890.

tutkia lehden levikki Suomeen ja analysoida sen Suomea koskevat kirjoitukset. Luottamus Hedlundia kohtaan meni niin pitkälle, että kouluhallituksen ylijohtaja Y. K. Yrjö-Koskinen lähetti 1881 GHT:n käytettäväksi sensoreille lähetetyt salaiset toimintaohjeet.³

Kirjekokoelma sisältää mitä kirjavinta ainesta. Milloin Hedlundia pyydetään hankkimaan jonkin vakuutuskassan säännöt malliksi vastaavaa Suomeen perustettavaa varten, milloin tiedustellaan faktoria johonkin sanomalehteen, milloin taas joku mielisairas entinen ylioppilas purkaa sisuaan Suomen oloista («detta russificerade åsneland») ja lähettää mielikuvituksellisia rakennuspiirustuksia ja poliittisia suunnitelmiaan.

Hedlundin suhteet suomalaisiin eivät ole, merkillistä kyllä saaneet juuri minkäänlaista sijaa hänen laajassa elämäkerrassaan⁴, vaikka siinä varsin laajasti kuvataan hänen skandinavismiaan ja hänen suhteitaan norjalaisiin ja tanskalaisiin. Ainoa, mikä mainitaan, on hänen matkansa Jyväskylän kansakoulukokoukseen 1872, mutta siinäkin kuvataan pääasiassa Hedlundin, A. F. Soldanin ja erään teologian professorin (todennäköisesti A. F. Granfeltin) Helsingin Kaivohuoneen ravintolassa Suomen kielikysymyksestä käymää keskustelua.⁵ Itse kokouksesta kirjoittajalla ei ole mitään sanottavaa enempää kuin Hedlundin ja suomalaisten suhteista yleensäkin.

II

Kun Cygnaeus vuonna 1858 lähti opintomatkalleen, oli luonnollista, että hän uudelle paikkakunnalle tultuaan otti ensiksi yhteyttä kansakouluviranomaisiin. Göteborgissa oli vielä tällöin C. J. Meijerberg, joka kuului Hedlundin lähimpään ystäväpiiri-

³ Y. K. Yrjö-Koskinen 5. 3. 1881. Kirje on päivätty Hämeenlinnassa. Tästä päättäen kysymyksessä on Hämeenlinnan sensorille lähetetty kapale.

⁴ *Henrik Hedlund*, Sven Adolf Hedlund I—II. Göteborg 1929—30.

⁵ Mt. ss. 138—142.

riin. Näin ollen oli varsin luonnollista, että Cygnaeus joutui tekemisiin näiden kansanopetuksesta kiinnostuneiden miesten kanssa. Sekä Meijbergiä että Hedlundia elähdytti taistelu Ruotsissa silloin käytännössä ollutta Bell-Lancasterin vuoro-opetusjärjestelmää vastaan, joten paitsi Cygnaeuksen matkan tarkoitusta myös yhteinen pedagoginen asenne yhdisti heitä. Tässä göteborgilaisessa ystäväpiirissä Cygnaeus tapasi uudelleen A. F. Soldanin, joka maanpakolaisuudessa, Amerikasta palattuaan odotteli lupaa matkustaa takaisin Suomeen. Tällä tuttavuudella oli Cygnaeuksen kansakoulusuunnitelmille merkitystä, sillä Soldan tuki niitä innokkaasti tarkastuskomitean jäsenenä.

Matkan tarkoitukseen nähden on luonnollista, että Cygnaeus tutustui Göteborgin seminaariin. Niin negatiivisia kuin hänen vaikutelmansa siitä olivatkin, on tällä kokemuksella ollut merkitystä hänen opettajainvalmistussuunnitelmansa kypsymiselle, sillä täällä hän käytännössä tapasi juuri sellaisen seminaarin, jollainen opettajainvalmistuslaitos hänen käsityksensä mukaan *ei saanut* olla. Hän nimittääkin Ruotsin seminaareja sellaisten laitosten karikatyyreiksi.⁶ Göteborgin seminaari tuskin kuitenkaan on ollut maan heikoimpia lajissaan, sillä se, päinvastoin kuin monen pienen ja konservatiivisen hiippakuntakaupungin vastaava laitos, toimi alituisen kritiikin ja ulkopuolisten huomion alaisena. Tämän kritiikin kärjessä olivat Hedlund ja Torsten Rudenschöld, ja nähtävästi heidän vaikutustaan on siinä, että juuri Göteborgin seminaarista vuoro-opetus ensimmäiseksi poistettiin.

Ruotsin seminaarilaitos perustui vuoden 1842 kansakoulusääntöön, ja seminaareja tuli olla kussakin hiippakuntakaupungissa tuomiokapitulin alaisena toimien. Sitä, että seminaarit olivat kirkollisen viranomaisen alaisia, Cygnaeus ei näy sinänsä pitäneen pahana — siihenhän hän oli jo Pietarissa tottunut — vaan kritiikkiä aiheutti tästä johtuva voimien hajoaminen⁷ ja metodisen yhtenäisyyden puute.⁸ Seminaarin tuntisuunnitelma, jossa oli

⁶ Reseberättelse s. 11.

⁷ Reseberättelse s. 11.

⁸ Liitteessä kirje 5. 8. 1866, samoin Reseberättelse s. 10.

tapahtunut eräitä oleellisia muutoksia sen perustamisen jälkeen, oli seuraavanlainen:⁹

	1843	1858
Raamatunluku ja raamattutieto	1	2
Raamatunhistoria	1	2
Katekeettiset harjoitukset	1	2
Äidinkieli	—	3
Oikeinkirjoitus	1	—
Yleinen ja Ruotsin historia	3	4
Maantieto	1	2
Aritmetiikka	3	2
Geometria	2	2
Luonnonoppi	1	2
Kasvatusoppi	—	1
Laulu	2	3
Kaunokirjoitus	6	—
Voimistelu	—	1
Piirustus	2	—
Yhteensä tunteja viikossa	24	26

Lukusuunnitelman rakenne viittaa selvästi sen tapaiseen humanistis-teoreettiseen sivistysohjelmaan, jota F. L. Schauman ja J. V. Snellman Suomen kansansivistykseltä odottivat. Seminaarin perustamisajan lukusuunnitelmassa olleet muodolliset aineet kaunokirjoitus ja piirustus olivat kokonaan saaneet väistyä antaakseen tilaa tietoainekselle. Erityisesti on Cygnaeuksen huomiota täytynyt kiinnittää sen, että käsitöillä, joita hän jo matkalle lähtiessään oli pitänyt erityisen tärkeinä, ei ollut mitään sijaa. Maataloudellisten aineiden puuttuminen niinikään korosti seminaarin teoreettista luonnetta.¹⁰

⁹ L. Gottfrid Sjöholm, *Folkskoleseminariet för manliga elever i Göteborg 1843—1956* (Göteborg 1957) ss. 20 ja 90.

¹⁰ Puutarhanhoito tuli seminaariin opetusohjelmaan vuonna 1861 ja käsityöt vasta 1894.

Opetuksen havainnollisuudesta tosin puhuttiin, mutta sillä tarkoitettiin aivan jotakin muuta kuin mitä Cygnaeus ajatteli. Seminaarissa, kuten muissakin Ruotsin seminaareissa, käytännössä ollut kasvatusopin oppikirja, Anders Oldbergin,¹¹ sisältää opetus esimerkkejä, jotka valaisevat, mitä sillä tarkoitettiin.

Opettaja sanoo: «Te olette tänään matkalla tänne nähneet monenlaisia olioita, taloja, ihmisiä, eläimiä, puita, niittyjä jne. Sanokaa, mitä tarkoitatte talolla, ihmisellä eläimellä jne. Kuvatkaa niitä; sanokaa, miten ne eroavat muista olioista».

Opettaja, osoittaen ikkunaa, kysyy: «Miksi tätä nimitetään?» — «Ikkunaksi». — Sitten hän osoittaa ovea ja kysyy: «Mikä tämä on?» — «Ovi». — Opettaja: «Sanokaa, mitä ominaisuuksia ikkunalla on?» — — — «Entä ovi sitten; missä se on ikkunan kaltainen?» — Se on muodoltaan samanlainen, sitä avataan ja suljetaan, se käy saranoilla, minä voin nähdä sen silmilläni, tuntee sen kosketuksellani jne». — Opettaja: «Missä ovi eroaa ikkunasta?» — «Se on kokonaan puusta, se ei ole läpinäkyvä jne». — Opettaja: «Miksi ovi ja ikkuna ovat tarpeen?»¹²

Havainnollisuudella tarkoitetaan sitä, että abstraktisen käsitteen muodostamisen lähtökohdaksi valitaan konkreettisia, aistein havaittavia olioita. Periaate on itse asiassa sama kuin myöhemmin herbart-zilleriläisessä opetustavassa. Kun opetus seminaareissa oli lyhytaikainen ja pintapuolinen¹³, on todennäköistä, että

¹¹ Anders Oldberg, Praktisk handbok i pedagogik och methodik för svenska folkundervisningen. 1. ja 2. pain. Stockholm 1843. — Itse asiassa kirja on vain vuoro-opetusmetodin käsikirja, joskin sen johdannossa esitetään eräitä yleisiä pedagogisia periaatteita.

¹² Mt. s. 12.

¹³ Seminaarissa oli kaksi lukukautta, nimittäin helmikuun 1. päivästä kesäkuun 15. päivään ja heinäkuun 15. päivästä joulukuun 15. päivään. Tuomiokapitulin 25. 1. 1843 vahvistaman johtosäännön mukaan opettajaksi valmistuvan tuli käydä vähintään yksi lukukausi seminaaria. — Cygnaeuksen käydessä Göteborgissa oli seminaarin johtajana pastori J. F. Lundgren, jonka ainoa valmistus tähän tehtävään oli, että hän oli «jonkin aikaa» seurannut opetusta Halmstadin vuoro-opetuskoulussa vuonna 1841. Ennen seminaariin tuloaan hän oli toiminut nk. Wallinin köyhäinkoulussa (Sjöholm ss. 16—17).

opettajilla ei juuri ollut edellytyksiä poiketa käsikirjan opastamasta opetustavasta. Pahin puute tällaisessa muodollisessa käsitteillä operoimisessa oli se, että se ei kehittänyt verbaalista ilmaisu- eikä antanut tilaisuutta, opettajan tiukasti taluttaessa, mielikuvituksen käyttöön.

Cygnaeus oli riittävän selvänäköinen ymmärtääkseen, että tämä opetustapa oli kansanopetukseen sovellettua oppikoulun kieliopillis-käsitteellistä opetustapaa. Todennäköisesti juuri Göteborgin seminaarin kokemukset ovat antaneet hänelle aiheen kirjessään Hedlundille myöhemmin puhua pilkallisesti Suomen latinavaltaisesta oppikoulusta ja ihmetellä, tuleeko ihminen paremmaksi siitä, että hän osaa taivuttaa sanan *mensa*. Pietarissa ja aikaisemmin Suomessa pappina toimiessaan hän oli perin juurin tuhtunut tavasta, jolla katekismusta opetettiin; Göteborgin seminaarissa hän näki grammatikaalis-teoreettista alkeisopetusta. Nämä molemmat negatiiviset kokemukset selvittävät, miksi hän Sveitsissä suuresti ihastui juuri Wettingenin seminaariin, jonka silloinen johtaja Johannes Kettiger piti juuri kielellisen ilmaisun kehittämistä koko kansakoulukasvatuksen runkona.

Eräs äskettäin julkaistu asiakirja, Cygnaeuksen viimeisinä Pietarin-vuosina C. C. Ulmannille laatima muistio¹⁴ osoittaa, että hänellä jo ennen eurooppalaiselle opintomatkalle lähtöään oli kielteinen käsitys nk. lukumenetelmästä lukemisen alkeisopetuksessa. Hänelle ominaiseen hieman liioittelevaan ja kärjistettyyn tapaan Cygnaeus kirjoittaa menetelmästä, että se on jo hylätty «kaikissa muissa maissa».¹⁵ Kun hän löysi tämän menetelmän kaikessa kukoistuksessaan ja miltei yksinomaan vallitsevana Ruotsissa, ei ole suinkaan ihmeteltävää, että hänen painetussa matkakertomuksessaan ei ole mitään hyvää sanottavaa Ruotsin koululaitoksesta. Asian ja sanan, ajatuksen ja puheen yhteenkuuluvuus ovat olleet

¹⁴ *Eelis Aurola*: Cygnaeuksen Ulmannille kirjoittaman kirjeen ajoitus ja sisältö. Kasvatusopillinen aikakauskirja 1965, ss. 204—210.

¹⁵ Mt. s. 209.

Cygnaeukselle jo ennen matkalle lähtöä selvänä perusajatuksena, jonka mukaan hän arvosteli näkemänsä ja kuulemaansa. Ei liene liioiteltua väittää, että hänen eurooppalaisen opintomatkinsa merkitystä on huomattavasti yliarvioitu etsittäessä hänen pedagogisen ajattelunsa juuria. Päinvastoin Pietarin-kaudessa näyttää olleen hänen aatteidensa keräytymis- ja kypsymisvaihe.

Kun Cygnaeus ei ollut siinä mielessä teoreettisten pohdintojen harrastaja, että hän olisi virallisissa julkaisuissaan perustellut suunnitelmiaan, hänen kirjeenvaihtonsa täyttää tämän aukon. Hänen kirjeensä laajenevat paikoin milteipä teoreettisiksi tutkielmiksi häntä kiinnostavista erityiskysymyksistä. Eräs tällainen on hänen Hedlundille kirjoittamansa kirje, jossa hän käsittelee muodollisen kasvatuksen ongelmaa.¹⁶ Epäilemättä Cygnaeus on oikeassa puhuessaan käsitteen epämääräisyydestä ja monisisältöisyydestä. Hänen käsityksensä mukaan muodollinen sivistys on sielun- ja ruumiinvoimien sekä kykyjen harjoittamista ja kehittämistä.

Jo tämä riitti synnyttämään ristiriidan Cygnaeuksen ja Snellmanin välille — ristiriidan, joka varjosti koko Suomen kansakoululaitoksen syntymävaihetta. Nähtävästi A. F. Soldan näkee asian liian pintapuolisesti kirjoittaessaan Hedlundille, että Cygnaeuksen Snellmanilta saama ymseä kohtelu johtui vanhasta kaunasta.¹⁷ Osittain niinkin lienee ollut, sillä epäluuloinen ja helposti haavoittuva Cygnaeus ja äreä filosofi tuskin tunsivat erikoista haluakaan lähentyä toisiaan. Snellman, joka oli aloittanut uransa oppikoulunopettajana, näki suunnittelun alaisen kansakoulunkin tehtävässä jotakin oppikoulunomaista. Jo vuonna 1845, siis paljoa aikaisemmin kuin Cygnaeuksesta mitään tiedettiin, hän oli «Saimassa» esittänyt, että kansakoulun tuli täyttää kansan piirissä samaa tehtävää kuin oppikoulu ja yliopisto omassaan.¹⁸ Kansakoulun tuli «ensi sijassa herättää rakkautta yleisinhimilliseen sivistykseen ja tietoihin, jotka tekevät semmoisen sivistyksen mahdolliseksi». 1840-luvun ja vielä senkin vuosikymmenen, jolloin Suo-

¹⁶ Liite 22. 7. 1883.

¹⁷ Liite 27. 3. 1874.

¹⁸ Kootut teokset (suomenn.) V, s. 40.

men kansakoululaitos luotiin, henkistä taustaa vastaan katsottuna tällainen tavoite tuntuu liian korkealta. Epäilemättä Cygnaeuksella oli realistisempi käsitys kansansivistyksen todellisista edellytyksistä kuin Snellmanilla, jolla ei oikeastaan milloinkaan ollut välitöntä kosketusta yhteiskunnan alimpiin kerroksiin. Ja vaikka Snellman periaatteessa oli yleisen kansanopetuksen kannalla, hän sittenkin ajatteli kansakoulua, ainakin aluksi, jonkinlaisena kansanomaisen eliitin kouluna, kun hän Saimassa vuonna 1846 kirjoitti: «Me sitävastoin olemme sillä kannalla, kuten jo aikaisemmin olemme yrittäneet selittää, että opetus on mieluummin ulotettava miten harvalukuisiin oppilaisiin tahansa, kunhan heitä vain opetetaan kunnollisesti. Jokainen tuleva vuosi lisää heidän lukumääräänsä.»¹⁹

Myös Aukusti Salo²⁰ on pyrkinyt selittämään Cygnaeuksen ja Snellmanin erimielisyyden syytä ja näkee sen siinä, että jälkimmäinen oli liiaksi riippuvainen olevista oloista ja konservatiivi. Sensijaan hän korostaa Cygnaeuksen dynaamista yhteiskuntakäsitystä. Näin tehdessään hän on liian vähän kiinnittänyt Snellmanin ajattelun ja koko hegeliläisen filosofian dynaamiseen luonteeseen ja alituisen pyrkimyksen korostamiseen huomiota. Cygnaeuksen ja Snellmanin käsitysten ero on pikemminkin heidän ajatussissaan tiedon arvosta. Edellinen arvosteli tiedon merkitystä pragmaattisesti, sen sivistävän merkityksen mukaan, Snellmanin mielestä tieto sinänsä oli arvokasta, ja sellaisena sitä oli myös kansakoulussa annettava.²¹

Snellmanin omassa asenteessa on merkillinen kaksijakoisuus. Toisaalta teoreettinen «hengen» ja tiedon maailma, mutta toisaalta Snellmanilla oli elävä harrastus ja ilmeinen käytännöllinen kyky hallinnollisiin ja taloudellisiin toimiin. Kun oli kysymys rautatie- tai finanssipolitiikasta, teoretisoinnilla ei ollut mitään tilaa, mutta kasvatuskysymyksissä sai hegeliläinen teoreetikko ja filosofi hänessä ylliotteen. Cygnaeus taas, niin monisärmäinen

¹⁹ KT V, s. 197.

²⁰ Pikkulasten kasvatus, s. 423.

²¹ KT VI, s. 550.

kuin hän muuten olikin, ei tuntenut tällaista ristiriitaa hengen maailman ja käytännön välillä ja nähtävästi juuri siksi hän tunsu syvää vastenmielisyyttä hegeliläisyyttä ja «oppineita» kohtaan, joka tulee esille hänen Hedlundille kirjoittamissaan kirjeissä. Humanismi oli hänelle suunnilleen sama kuin hedelmätön skolastiikka. Tämän kirjoittaja on toisessa yhteydessä²² yrittänyt osoittaa, että hieman karu, velvollisuutta korostava kutsumuskristillisuus oli Cygnaeuksen perusmotiivi. Tämän perusajatuksen selvin ilmaus on hänen Jyväskylän seminaarin päättäjäisissä 1867 pitämänsä puhe. Yleensäkin kutsumuskristillisyyden edustajat eivät ole kiinnostuneita teoreettisista kysymyksistä, vaan yksinomaan käytännöllisestä sovellutuksesta. Siinä nähdäkseni tulee näkyviin hänen pragmaattinen katsomustapansa; useissa yhteyksissä hän näet puhuu niistä riitaisuuksista, joita dogmaattinen into on saanut aikaan. Sama antidogmaattinen perusasenne näkyy Hedlundille syyskuussa 1867 kirjoitetussa kirjeessä (ks. liitettä). Mitä hän tässä kirjeessään tarkoittaa «kuperkeikoilla pinnallisen spekulatiion liukkaalla radalla», on vaikeata mennä sanomaan. Todennäköisimmin hän niin sanoessaan ajattelee varhaisvaiheensa muualta lainattua tunnepitoista romantiikkaa, jota edustaa mm. hänen saarnansa Mikkelinpäivänä 1838 ja joka on osoittautunut sen ajan saarnakirjoista omaksutuksi yleiseksi kulkutavaraksi.

Kirjeissään Hedlundille Cygnaeus osoittautuu varsin rajoittuneeksi yhden asian ihmiseksi. Häntä eivät kiinnosta Suomen poliittiset olot, joita useimmat Hedlundin suomalaiset kirjeenvaihtotuttavat tavalla tai toisella käsittelevät. Kielikysymyksenkin hän kiinnittää huomiota vain sikäli kuin se jotenkin sivuaa hänen kansakouluohjelmaansa. Myöskään skandinavismi, joka Hedlundille ja hänen ympärilleen kokoontuneelle piirille oli keskeinen, ei edes ohimennen tule esiin Cygnaeuksen kirjeissä. Samaa rajoittuneisuuteen näyttää viittaavan taipumus tulkita hänen kansakoulusuunnitelmaansa kohdistuneet arvostelut henkilökohtaisiksi

²² Piirteitä Uno Cygnaeuksen kasvatustieteellisestä ajattelusta. Jyväskylä 1960.

loukkauksiksi. Cygnaeus epäilemättä tarvitsi henkistä tukea ja jotakuta, jolle hän saattoi kirjoittaa mielialoistaan ja suunnittelmis- taan. Hedlund ei tosin voinut neuvoillaan tukea Cygnaeusta tämän työssä, joka ehkä suurestikin liioitteli vaikeuksiaan, mutta arvossapidetyn ulkomaalaisen sanomalehden päätoimittajan myö- tämielisyys ja julkisuudessakin antama tunnustus samoin kuin hä- nen käyntinsä Jyväskylässä ovat olleet juuri sitä tukea, jota Cy- gnaeus tunsi tarvitsevansa.

III

Muiden suomalaisten koulumiesten kirjeet Hedlundille ovat liian hajanaisia sirpaleita antaakseen aihetta yksityiskohtaisiin tar- kasteluihin. Selosteet niistä on julkaistu etupäässä huomion kiin- nittämiseksi tähän tärkeään lähdekokoelmaan. Mielenkiintoisin näistä on J. O. I. Ranckenin kirje, jossa hän esittää ajatuksen opettajien kouluttamisesta Jyväskylän seminaarissa Pohjois-Ruot- sin suomalaisseutuja varten. Ainakaan kirjeessä ei ole mitään viit- tausta siihen, että kirjoittaja olisi saanut ajatusta muualta, jo- ten se lienee hänen aloitteensa. Vaikka ajatus ei johtanutkaan sen toteutukseen, se on mielenkiintoinen näin varhaisena ajankohtana ja silloin vallitsevassa poliittisessa tilanteessa heränneenä.²³

Aapinen, jota koskevaa arvostelua Rancken pyytää, on «Ny elementar- eller ABC-bok enligt rit-, skrif- och läsmethoderna i förening med åskådningsundervisning, förstånds- och talöfningar», jonka hän oli julkaissut yhdessä vaimonsa Christina Wilhelmina Ranckenin kanssa, ensi kerran Tukholmassa 1867. Kirja saavutti Ruotsissa niin suuren levikin, että siitä julkaistiin Tukholmassa vielä kolme painosta. Kirja oli todellinen edistysaskel verrattuna Ruotsissa yleisesti käytännössä olleeseen, Cygnaeuksenkin moitti-

²³ Kirjeensä C. J. Meijbergille 22. 12. 1869 (Kungl. Bibl., Stock- holm, sign. Ep. M. 3 a 2) hän vastaavasti tiedustelee, olisiko Vaasan ruotsalaiseen kansakouluun saatavissa Härnösandin seminaarista ruotsa- laista opettajaa.

maan lukumenetelmään²⁴ verrattuna. Ranckenin kasvatustieteellisen tuotannon — siitä osa julkaistiin Ruotsissa — merkitys Ruotsin opetusaloille ei liene merkityksetön. Mikä osuus Cygnaeuksella mahdollisesti on ollut oppikirjan syntyyn, on toistaiseksi avoin kysymys.²⁵

S. A. Hedlundin kirjekokoelman tarkastelu osoittaa, että suomalaiset koulukysymykset ja niiden mahdollinen vaikutus Ruotsiin ovat olleet Hedlundin toiminnassa tärkeämmällä sijalla kuin hänen elämäkertansa kirjoittaja on osannut arvioida.

Matti A. Sainio: S. A. Hedlund's Collection of Letters.

S. A. Hedlund (1821—1900) was in his home town of Gothenburg known as a many-sided cultural personality. His extensive collection of letters which has been donated to the Gothenburg University Library gives a good picture of his relations to foreign countries, and especially about his relations to the Scandinavian countries. It is a valuable source of reference to the cultural and political history of Finland.

The article contains an appendix with a synopsis of each of the letters sent to Hedlund from Finland. Most important from the point of view of the early history of the Finnish primary school are the letters which Uno Cygnaeus, organizer of the primary school in Finland, wrote to him. Cygnaeus had come to know Hedlund in 1858 during his trip to several European countries which he visited in order to acquaint himself with public education. As Cygnaeus, primarily being an organizer, never wrote anything theoretical on the subject of education, these letters are the most important source of information illustrating his way of educational thinking. His letters also reflect the opposition which his ideas of primary school received from the supporters of Hegelian philosophy which still was prevailing in Finland. One of the foremost of these opponents was Professor of Philosophy J. V. Snellman.

The letters of A. F. Soldan included in the collection also illustrate this question, but in addition they reflect the current reaction against Hegelian philosophy and the rising interest in the philosophy of Herbart. Another important letter is the one from School Director J. C. I. Rancken. In it he presents a plan for training Swedish teachers in Finland for the Finnish-speaking regions of northern Sweden. Rancken published an ABC-book which was very widely used in Sweden, and he also discusses the book in his letter.

²⁴ Liitteessä 5. 8. 1866.

²⁵ Ranckenin aapisesta ks. *Ingeborg Willke*, ABC-Bücher in Schweden (Lund 1965) ss. 305—306.

Liite.

Suomalaisten lähettämät kirjeet S. A. Hedlundin kirjekoelmassa.

Ahlgren, Wilhelm, kansakoulunopettaja, Tyrväntö.

Tyrväntö 13. 3. 1877: Käynyt kesäkuussa 1876 turkulaisen toimittaja Ernst Rönnbäckin suosituskirje mukanaan H:n luona. Viitaten tähän käyntiin pyytää H:a lähettämään malliksi jonkin ruotsalaisen työläisten sairausavustuskassan säännöt. Tyrväntöön suunnitellaan työväenyhdistyksen perustamista, ja sen yhteyteen on ajateltu avustuskassaa, jollaista Suomessa ei ennestään ole.

Björkman, Carl, postivirkamiesharjoittelija, Hämeenlinna.

Hämeenlinna 19. 8. 1887: Tarjoutuu GHT:n kirjeenvaihtajaksi.

Boehm, Jakob Leonard, lyseon opettaja, Joensuu.

Helsinki 14. 7. 1867: Tarjoutuu GHT:n kirjeenvaihtajaksi.

Helsinki 7. 5. 1877: Sähke Runebergin kuolemasta.

Castrén, Robert, kirjaillija, Helsinki.

Helsinki 8. 9. 1881: Päivän postissa lähtee prokuraattorinviraston kanslistin Sohlbergin artikkeli GHT:a varten. Artikkelin kirjoittajan anonymiteetti on mitä ankarimmin säilytettävä. — Kiittää yhdessäolosta Turussa.

Helsinki 17. 2. 1882: Ilmoittaa hankkineensa fil. kand. R. Westermarckin GHT:n avustajaksi ja lähettää tämän laatiman näytteartikkelin.

Chydenius, Anders Herman, Helsingfors Dagbladın toimittaja, Helsinki.

Helsinki 6. 5. 1869: Ilmoitus, että H. ja C. J. Meijerberg on päätetty kutsua yliopiston promotioihin.

Helsinki, päiväämätön: Suositus viipurilaiselle oppikoulunopettajalle maisteri S. Emeleukselle, joka lähtee valtion stipendillä Skotlantiin ja tulee poikkeamaan Göteborgissa. Lisäksi vuosilta 1878—86 sähköitä ja kirjeitä, joilla ei ole yleistä merkitystä.

Chydenius, Johan Jacob, professori, Helsinki.

Helsinki 11. 7. 1870: Lähettää 5. 9. avattavan maatalousnäytteen ohjelman ja pyytää siitä mainintaa GHT:iin.

Cleve, Otto Henrik, lehtori, Jyväskylä.

Jyväskylä 14. 6. 1872: Konsepti saarnaan, joka on ilmeisesti pidetty Jyväskylässä yleisessä kansakoulukokouksessa; teksti Mark. 10:14.

Cygnæus, Uno, ylitarkastaja, Helsinki.

Kööpenhamina 13. 1. 1859: Kiittää H:a oleskelusta Göteborgissa ja ilmoittaa saapuneensa Kööpenhaminaan 29. 12. — Kirje sisältää yksityiskohtaista selvittelyä Kööpenhaminan kaupungin kansa-

kouluista, erityisesti havainto-opetuksen asemasta siellä sekä Bell-Lancaster-metodin kritiikkiä.

München 23. 6. 1859: Selostaa lukemaansa Georgensin Levana-laitoksessa syntynyttä pedagogista kirjallisuutta, joka ei sisällä sinänsä uutta, mutta tuo julki «pedagogiska principer, som måste bli erkända och förverkligade i skolan, om vi någonsin skola komma ur de fjättrar hvarmed de klassiskt bildade lärarne, så länge de få råda, hämma den naturliga utvecklingen af de indivi-duella anlagen hos hvarje barn».

Helsinki 14. 5. 1860: Selostaa virallisen matkakertomuksensa aiheuttamaa kritiikkiä korostaen, että siinä esitetty kielteinen arvostelu Ruotsin koululaitoksesta ei ole johtunut vastenmielisyydestä entistä emämaata kohtaan. A. F. Soldan («vännen August») mainitaan kansakouluehdotuksen innokkaana puoltajana.

Tammisaari 22. 1. 1861: Lähettää H:lle painetun kansakouluehdotuksensa. «Jag vet icke om det är Er bekant huru våra theologer med filosofen (=Snellman) tvålat om mina hittills offentliggjorda skrifverier».

Tammisaari 21. 11. 1861: Kiittää GHT:n numeroista, joissa on selostettu kansakouluehdotusta. Niistä on julkaissut otteita Åbo Underrättelser, jonka toimittaja (Ernst Rönnbäck) «on yksi niitä harvoja», joilla on ymmärtämystä asialle. — Kuvaa Z. J. Cleven kasvatustieteen professorinvirkaa varten julkaiseman väitöskirjan aiheuttamaa mielipiteidenvaihtoa. Väitöskirja on C:n mielestä kirjoitettu Snellmanin «humanistisessa eli skolastisessa hengessä». Kuvaa kesällä 1861 pidetyn Porvoon pappeinkokouksen tapahtumia: «Endast vid ett tillfälle, neml. prestmötet i Borgå i fjol somras bröt hätskheten ut och biskopen gjorde ett svagt försök att med venerandi cleri samtycke slunga bannlysningsstrålen mot mig, men kom snart ur koncepterna, då han stötte på en mäktig opposition bland det yngre prästerskapet».

Helsinki 14. 4. 1863: Selostaa kansakouluehdotuksen tarkastuskomitean työtä, erityisesti A. F. Soldanin osuutta ja merkitystä siinä. On saanut tietää, että Göteborgiin on perustettu koulun havaintovälineitä sisältävä museo ja pyytää luetteloa sellaisista välineistä, joita voitaisiin hankkia Jyväskylän seminaariin. Käsittelee epäilyksiään kaupungissa toimivasta seminaarista, jonka tarkoituksena on valmistaa kansakoulunopettajia maaseudulle.

Jyväskylä 12. 7. 1864: Pohtii naiskasvatuskysymystä. «Det har neml. blifvit en trosartikel här i landet att ett qvinligt seminar icke behöfves, hvilken trosartikel har stora auktoriteter att åberopa, desamma hvilka påstått att flickor ej behöfva kunna annat än hvad

de lära af sina mödrar«. Toistaa ajatusta, että maaseudun opettajat on kasvatettava maalla.

Varberg 1. 8. 1866: Lähettää jonkin käsityöopetusta koskevan painotuotteen P. A. Wieselgrenin kehotuksesta. Jos Hedlund kirjoittaa siitä GHT:ssä olisi korostettava käsityön muodollisesti kasvatettavaa merkitystä. — «Eftersom Du välvilligt erkänner att Ni haft någon nytta af mina tillgöranden i pedagogiken ville jag bedja Dig någon gång framhålla detta erkännande, icke för min skull utan främst för sakens, för folkskolans skull».

Varberg 5. 8. 1866: Ruotsin kansakoululaitoksen kritiikkiä, etenkin siellä käytetyn lukumethodin, joka on C:n mielestä yhtä kaavamainen kuin Bell-Lancasterin vuoro-opetusjärjestelmä. Pitää suurena erehdyksenä kahdeksan seminaarin perustamista, sillä yhtenäisyyden saavuttamiseksi tarvitaan aluksi keskitystä.

Jyväskylä 12. 5. 1867: Kutsuu Hedlundia ja Siljeströmiä saapumaan Jyväskylän seminaarin päättäjäisiin elokuussa perustellen pyyntöään sillä, että heidän läsnäolonsa olisi hyödyksi kansakoulun arvonannolle.

Jyväskylä syysk. 1867: Lähettää Jyväskylän seminaarin päättäjäisissä 1867 pidetyt puheet painettuina. «Jag är öfvertygad att i mitt — — — kanske nog långträdiga tal dock torde förekomma ett och annat inom det religiösa gebietet som till och med kan stöta, men jag beder Dig, Käraste Broder, just i den fria religiösa öfvertygelsens anda icke taga anstöt deraf eller åtminstone icke, såsom man här från visst håll vill insinuera, anse min på sednare tider uttalta religiösa öfvertygelse som en frontförändring, föranledt af omständigheterna — ja som ett «hyckleri», sic! Det förhåller sig dock med mig som med mången annan, att jag efter flere kullerbyttor på en ytlig spekulations slippriga bana långt för detta funnit min enda räddning i återgående till min enkla barn-domstro d.v.s. till evangelii ljufva lära om Guds fria nåd i Kristo Jesu. Ortodox i detta ords vanliga betydelse har jag aldrig varit. Den torra dogmatiken och stela förståndsformalismen har alltid varit mig vidrig». — — — «Bland gäster vid tillfället var en utmärkt pedagog från Petersburg Herr Paulson, f.d. lärare för kejsarens barn. Mannen som förstår något finska fällde det aldrafördelaktigaste omdömet om anstalten. Hemkommen till P-burg hade han inför Pedagogiska föreningen hållit ett föredrag om vårt seminarium och dervid yttrat sig så fördelaktigt om anstalten att Föreningen, som bland sina medlemmar räknar flere utmärkta pedagoger, skickade mig en lyckönskingsadress i särdeles vänliga och smickrande ordalag».

Helsinki 4. 5. 1872: Kiittää Hedlundia tuesta kansakouluasiassa ja kutsuu tätä kansakoulukokoukseen Jyväskylään. Valittaa, että opineen säädyn edustajat jatkuvasti «julistavat hylkäystuomioitaan» seminaarista. «Man är alltid njugg när det gäller folket d.v.s. mobben, den der pariasklassen, som är dömd att draga oket, men gäller det att inrätta lärda skolor med 50—60 timmar för bara latin i veckan så räknar man ej så aldeles noga med fyrkorna».

Helsinki 3. 10. 1872: Kiittää Hedlundia käynnistä Jyväskylässä ja odottaa kärsimättömästi GHT:n luvattua kuvausta seminaarista. «Du lär troligen icke veta, att jag af Y.K. = prof. G. Forsman fick mig i Suometar en skarp bastonad kort efter mötet».

Helsinki 14. 10. 1873: Käsittelee uudelleen Yrjö-Koskisen syytöksiä: «Enligt mannens plägsed beskylldes de arma folkskollärarne åter för högfärd, herraktighet etc.» — — — «Nog äro vi finnar ett makalöst slägte; i gräl och käbbel, i fylleri och slagsmål äro vi trägna, dessutom högfärdiga och ärga, men annars — ja skulle det ej låta hädiskt, så vore jag frestad säga — nog har vår Herre att göra för att få folk af oss».

Sammatti 22. 7. 1883: Kiittää GHT:n numerosta, jossa artikkeli käsityöopetuksesta. «Jag minns väl huru Du fordom ogillade min uppfattning af handarbetet i folkskolan och huru Du förklarade benämningen «formel bildningsmedel» som ett af Tyskarnes vanliga slagord utan någon betydelse. Nu är sannt, att med detta ord af H.H. pedogoger, i synnerhet dem af gamla skolan, bedrifvits mycket ofog; man har kallat än det ena än det andra ämnet formelt bildande; så anses af några declination af *mensa* och conjugation af *amo* m.m. eller inpluggning af latinsk grammatik för formellt bildande, men den uppfattning borde dock ha sin riktighet att med formellt bildningsmedel menas alla sådana, hvilka befrämja kroppens- och själskrafternas och förmögenheternas öfning och utbildning». — — — «I Sverige, Danmark, Tyskland, Schweiz, Holland fann jag i allmänhet intet intresse för frågan, utom i Hamburg, Berlin och Gotha hos Fröbelianerna, och längst hade Georgens kommit i sin teori i sin anstalt Levana vid Wien, ehuru han var fantast och ganska olycklig i praxis. Jag kom hem ungefär lika klok jag reste i denna fråga (så mycket jag annars hade inhemtat på resan). — — — Min första åtgärd var att få handarbetet infördt vid folkskollärarseminar såsom obligatoriskt ämne».

Donner, Otto, professori, Helsinki.

1880—81: Kolme kirjettä Tampereen Pellavatehtaan asioista.

Edman, Alfred, fil. tohtori, Helsinki.

Tukholma 20. 8. 1859: Tiedustelee paikkaa GHT:n toimituksessa.

Ekbom, Pehr Ali, ent. ylioppilas, Helsinki.

Helsinki 1864: Kolme kirjettä liitteineen, jotka sisältävät mielikuvituksellisia rakennus- ja poliittisia suunnitelmia.

Finne, E. N., salanimi.

Turku 27. 6. 1886: Lähettää julkaistavaksi (todennäköisesti sisältöään poliittisen) runon.

Forsgren, Emil, toimittaja, Rauma.

Rauma 10. 3. 1896: Pyytää malliksi jonkin ruotsalaisen sanomalehtimiesten leski- ja orpokassan säännöt.

Gripenberg, Alexandra, naisasianajaja, Helsinki.

Chicago 26. 6. 1888: Aikoo lähteä pedagogiseen kongressiin San Fransiskoon ja tarjoaa julkaistavaksi matkakirjeitä. — Kaksi kirjettä sam. v., joissa laskuttaa lähettämistään kirjeistä, mm. «Lärarmötet i San Francisco I—II».

Groundstroem, P., Pietari.

1882: 2 kirjettä. Suorittanut käännöksiä GHT:n kirjeenvaihtajalle Bröndstedtille. Tarjoaa Venäjän poliittisia oloja käsittelevää artikkelia.

Heikel, Frans Viktor, voimistelunopettaja, Helsinki.

Helsinki 25. 9. 1878: Tavannut Hedlundin menneenä kesänä. Lähettää lupauksensa mukaan kirjansa «Handbok i skolgymnastik för gossar». «Mina hårda omdömen i företalet om den svenska skolgymnastiken gälla densamma sådan den för 10 år sedan gestaltade sig vid gymnastiska centralinstitutet. Att en förändring till det bättre på de senare åren inträdt gläder mig uppriktigt. Jag är ingalunda en blind beundrare af den tyska gymnastiken, utan har försökt välja det bästa af hvad jag sett öfverallt». — Kertoo Saksan-vaikutelmistaan.

Helsinki 14. 12. 1883: Kuullut, että GHT:ssa on ollut artikkeli yhteiskasvatuksesta Helsingin Läroverket för gossar och flickor-oppilaitoksen avaamisen johdosta. Pyytää artikkelia. Koulutoimenjohtaja F. Voss Kristianiasta pyytänyt tietoja oppilaitoksesta ilmoittaen, että Norjan valtiopäivillä mahdollisesti tullaan tekemään aloite oikeudesta ottaa tyttöjä valtion oppilaitoksiin. — Lähettää kiitoksensa Viktor Rydbergille «Dikter»-kokoelmasta.

Helsinki 16. 5. 1899: Kirjoittaa ajatuksiaan Viktor Rydbergistä, Suomen poliittisesta sorrosta ja Hedlundin pojasta Torstenista, joka oli Göteborgin teosofisen seuran puheenjohtaja. Sanoo viime vuosina tunteneensa kiinnostusta tätä liikettä kohtaan, ja Nya svenska läroverket'in voimistelurakennuksessa kokoontuu säännöllisesti pieni ryhmä teosofian harrastajia. «Jag minns ofta Farbrors uttryck att den latinska grammatiken genomsvrar hela skolan och

fördärvar den — — «. Lycka till att i Sveriges skolor nu få latinets uppskuffadt några klasser. Hvad går det för nöd för Er, som ej hafven tvenne asiatiska språk att dras med såsom vi». Helsinki 29. 5. 1899. Ei tärkeätä.

Hjelt, August Johannes, tilastotieteilijä, Helsinki.

Järvenpää 5. 5. 1884: GHT:a varten selostus jonkin Helsingissä toimivan yhdistyksen toiminnasta.

Holmberg, Gustaf Werner, taidemaalari, Helsinki.

Rinteln 30. 9. 1855: Kiittää Hedlundia kirjeestä, jonka mukana saanut 100 Suomen markan vekselin ja 17 rt. Ruotsin rahaa. — Ruotsalainen Koskull ja norjalainen Bergelin ovat matkustaneet kotiin, ja H. aikoo kuukauden kuluttua siirtyä Düsseldorfiin.

Illberg, Fredrik Wilhelm, lehtori, Uusikaarlepyy.

Tukholma 14. 8. 1888: Kiittää vieraanvaraisuudesta ja sanoo tavanneensa Topeliuksen Tukholmassa edellisenä päivänä.

Uusikaarlepyy 4. 3. 1896: Onnittelee Hedlundia 75-vuotispäivän johdosta ja muistelee tapaamista vuonna 1888, jolloin tavannut myös kansakouluntarkastaja C. J. Meijerbergin. Pyytää sanomaan terveisiä runoilija Bääthille, urkuri ja kansakoulunopettaja Anders Lindblomille Lundbyssä sekä suomalaiselle taidemaalariille Berndt Lindholmille.

Inha, Into Konrad, toimittaja, Helsinki.

Helsinki 27. 11. 1890: Tarjoutuu GHT:n poliittiseksi kirjeenvaihtajaksi.

Jaakkola, Kaarle Kustaa, lehtori, Pori.

Pori 27. 12. 1890: Kiittää GHT:n suhtautumista Suomen ja lähettää kirjoituksen «Om Finland».

Lagerborg, Robert Otto, toimittaja, Helsinki.

Helsinki 13. 10. 1866: Suomen poliittisesta tilanteesta.

Leinberg, Karl Gabriel, seminaarinjohtaja, Jyväskylä.

Jyväskylä 18. 2. 1874: Kiittää Hedlundia avusta Leinbergin kesällä tekemän Ruotsin-matkan aikana ja lähettää kirjasensa «Folk-skoleförhållanden i Sverige och Norge».

Lemström, Karl Selim, professori, Helsinki.

Helsinki 1893: Lähettää GHT:ssä selostettavaksi kirjasensa «Om nattfrosterna».

Lille, Axel Johan, toimittaja, Helsinki.

Helsinki 25. 1. 1887: Helsingfors Dagbladın asioista.

Lillja, Johan Wilhelm, kustantaja, liikemies, Turku.

Turku 18. 7. 1861: Lähettää Litteraturbladet'in numeron, jossa Snellmanin artikkeli kansalaissivistyksestä. «Herr Snellman synes

i denna artikel vilja på ett besynnerligt sätt bibringa oss en «medborgerlig bildning».

Turku 11. 3. 1865: Lähettää leikkeenä Wasa-lehdessä 4. 3. 1865 julkaistun artikkelin, jossa käsitellään hegeliläiseen henkeen Åbo Underrättelserin julkaisemaa C. S. Warburgin kirjoitusta «Om grunderna för uppfostran». «—— är det dock —— en sanning att den man, som redigerar Wasabladet (= L. L. Laurén) är en af de mera upplysta inom det finska skolverket — Normal-skolan i Helsingfors undantagen, hvars lärare äro barn af en annan anda. Både skolan och kyrkan hafva hos oss en svår kamp att utkämpa. — — — En lycka för oss är att vi hafva den svenska litteraturen — — — ty hvarken V. Rydberg, Parker, Renan eller Ignell m.fl. hafva af censuren varit förhindrade att öppet försäljas i boklådorna. Presterskapet med högst få undantag står fortfarande hos oss på «Wäktarens» ståndpunkt, och jag vet endast tvenne prästmän, nemligen professor dr. A. F. Granfelt i Helsingfors och prosten, mag. Wilh. Heikel i Nystad, som öppet vågat uttala sig för en förnuftig kristendom».

Turku 24. 3. 1866: Suomen oloista.

Turku 17. 4. 1866: Aikeestaan siirtyä Ruotsiin.

Turku 24. 9. 1868: Hankkinut GHT:lle kaksi kirjeenvaihtajaa, joiden anonymiteetti on ankarasti säilytettävä.

Turku 29. 5. 1877: Liikeasioita.

Lindencrona, Adam Ernst Axel, rautatienrakentaja, Helsinki.

Helsinki 25. 5. 1877: Tarjoutuu GHT:n avustajaksi.

Lindfors, Carl Martin, kollega, Viipuri.

Pietari 11. 9. 1868: Tarjoutuu GHT:n avustajaksi. — Lisäksi 2 kirjettä (1868 ja 1877) samasta asiasta.

Lindman, Volmar, sanomalehtimies, Helsinki.

1884 ja 1888: GHT:n avustuksista.

Lydecken, Charlotta Maria, seminaarin johtajatar, Jyväskylä.

Jyväskylä 28. 8. 1872: Tammisaaren seminaarin johtajatar Evelina af Enehjelm on kevästä lähtien ollut ulkomaanmatkalla ja saapuu syyskuun puolivälissä Göteborgiin, jossa kirjoittaja on pyytänyt häntä tutustumaan käytännölliseen talouskouluun. Pyytää, että Hedlund tutustuttaisi Enehjelmin johonkuhun opettajaan, joka voisi viedä hänet Rhoden alakouluseminaariin.

Norrgård, Aini, Merikarvia.

Merikarvia 6. 4. 1899: Ilmoittaa, että GHT on sensuurin pidättämä. — Mietteitä Suomen synkistä tilanteesta.

Norrmén, Johan Alfred, pankinjohtaja, Helsinki.

Helsinki 26. 1. 1885: Helsinkiin on perustettu köyhäin asianajajan

toimi. Pyytää Hedlundia lähettämään malliksi Göteborgin vastavaan toimenhaltijan ohjesäännön.

Numers, Gustaf Adolf von, asemapäällikkö, kirjailija, Lappi Ol.

Lappi Ol. 10. 2. ja 14. 3. 1894: Tiedustele, voitaisiinko näytelmä «Klaus Kurck och liten Elin» esittää Göteborgissa.

Palmén, Ernst Gustav, professori, Helsinki.

1885—1899: 25 kirjettä koskien yksinomaan Palménin toimintaa GHT:n avustajana.

Rancken, Johan Oskar Immanuel, rehtori, Vaasa.

Vaasa 1. 7. 1872: On pari päivää aikaisemmin postittanut Hedlundille kirjasensa «Handligar rörande besättande af direktörstjensten vid quinligt seminar i Ekenäs», jota ei ole kirjakaupoissa. Näyttää siltä, että jokin harvoista Helsinkiin lähetetyistä kappaleista on joutunut painoylihallituksen käsiin, joka on aloittanut asiaa koskevan tutkimuksen. Kirjoittaja ei Jyväskylän kansakoulukokouksessa jakanut kirjasta aikaisemmin kuin juuri ennen pois lähtöään. Oli ajatellut tavata Hedlundia yksityisesti kokouksen yhteydessä, mutta ei saanut siihen tilaisuutta. «Jag såg Er då så upp-tagen af den redbare, om ock litet ensidige fosterlandsvännen Polén». — Käsittelee kysymystä Ruotsin kansalaisten kouluttamisesta kansakoulunopettajiksi pohjois-Ruotsin suomalaisseutuja varten, jonka Hedlund on luvannut ottaa ajaakseen. Tähän liittyen Rancken mainitsee eräältä Härnösandin seminaarissa opiskelleelta vaasalaiselta kansakoulunopettajalta saaneensa tietää, että Härnösandin seminaarissa oli lukuvuosina 1865—67 kolmivuotisella kursilla neljä suomalaista opiskelijaa. Pyytää GHT:n numeroa, jossa Karl Rydbergin arvostelu Ranckenin aapisesta. — Lupaa lähettää GHT:lle kaksi naiskasvatusta koskevaa kirjoitusta.

Rönnbäck, Oskar Ernst, päätoimittaja, Turku.

Turku 7. 5. 1876: Kansakoulunopettaja W. Ahlgren (vrt. tämän kirjettä), joka on tavannut Hedlundin Jyväskylän kansakoulukokouksessa, aikoo lähteä Filadelfiaan poiketen matkalla Göteborgissa ja on pyytänyt suositusta. Kirjoittaja ei sano tuntevansa henkilökohtaisesti Ahlgrenia.

Schultén, Arvid Mikael af, toimittaja, Helsinki.

Berlin 17. 8. 1888: Ilmoittaa lähettäneensä GHT:ssa julkaistavaksi Berlinin-kirjeen.

Serlachius, Gustaf Adolf, tehtaanomistaja, Mänttä.

14. 5. 1887: Lähettää sanomalehtileikkeen, jossa S:n matkakirje Göteborgista.

Sevon, Uno Elis, postinhoitaja, Oulu.

Oulu 26. 8. 1882: Virkakirje O. Svedbergille Munsalaan; ilmoitus

siitä, että sensuuri on takavarikoinut GHT:n numeron. — Ilmeisesti Svedberg on lähettänyt kirjeen edelleen GHT:lle.

Soldan, August Fredrik, rahapajan johtaja, Helsinki.

Helsinki 25. 4. ja 4. 9. 1873: Perheasioita.

Helsinki 6. 9. 1873: Kertoo Helsinkiin perustetusta «naisakate-
miasta».

Helsinki 27. 3. 1874: Suomen kansakoulusta: «Ett egendomligt fenomen är följande, som Du troligen ej anar till, i fall Du ej händelsevis fått se vissa nummer af vårt Morgonblad: man är inom detta läger uppenbarligen fiende till den af U. C. skapade folkskolan. Jag uppfattar saken såhär: direkte hörer denna fiendskap icke till fennomanprogrammet, utan hon är närmast ett utflöde af gammalt personligt agg hos J. V. Snellman, som genljuder kring lägret. Likväl är det icke alldeles otroligt att denna skola, som nu är endast 7 år gammal och som har att kämpa med oerhörda svårigheter (i anseende till befolkningens gleshet och traditionernas seghet) icke synas vederbörande hegeldyrkare tillräckligt ovänlig emot det svenska elementet, hvadan således den unga plantan kan synas stå i vägen för den nationella ideens framgång. Det blefve ju helt annat ljud i skällan, om man lyckades få äfven folkskollärarne fanatiserade för denna ihåliga tanke».

Kööpenhamina 12. 6. 1874: Perheasioita ja matkakuvausta.

Laiivalla K-hamina—Helsinki 18. 6. 1874: Yksityisasiota.

Kööpenhamina 11. 10. 1874: Virka-asioissa suoritettavasta matkasta.

Helsinki 10. 6. 1877: Ilmeisesti vastaus Hedlundin herbartilaista filosofiaa koskeviin kysymyksiin. Kirjoittaja sanoo tarkoituksenaan olleen vastata niihin, mutta siitä olisi tullut vain «Herbartin etiikan esitys pähkinänkuoressa». Kirjoittaja sanoo tarkoituksenaan olleen Kööpenhaminan-matkallaan käydä tapaamassa Lundissa Oskar Swahnia (joka osallistui yleiseen kansakoulukokoukseen Jyväskylässä 1872). Paitsi häntä ovat vain Per Leander (silloin Lundin yliopiston filosofianadjunkti, myöh. professori) ja J. J. Borelius (silloin Lundin yliopiston filosofian professori) käsitelleet Herbartia, mutta molemmat ovat suhtautuneet kielteisesti häneen.

Löparö 1. 7. 1877: Selostaa muuatta historiallisen kertomuksen käsikirjoitusta.

Helsinki 24. 8. 1877: Suomalaisten setelien painatustyöstä.

Helsinki 25. 9. 1877: Yksityisasiota.

Helsinki 15. 9. 1878: Oli toivonut kirjoituksellaan «Herbart och Rein» Finsk Tidskriftissä voivansa herättää keskustelua herbartilaisuudesta, mutta sellaista ei ole syntynyt. «Jag tror mig förstå,

- att det är professorn, som utan vidare anser sig kunna ignorera lekmännen — menigheten skall troligen ge honom rätt».
- Helsinki 18. 9. 1881: Suosittelee Hedlundille ylioppilas Herman Hultia.
- Helsinki 8. 4. ja 16. 9. (ilman vuosilukua): Matkoistaan ja yksityisasiastaan.
- Soldan, Alma Maria, ed.:n tytär, Helsinki.*
Helsinki 7. 3. 1885: Kiittää osanotosta isänsä kuoleman johdosta.
- Soldan, Edla, seminaarinopettajatar, Jyväskylä.*
Jyväskylä 21. 9. 1868: Suosittelee Hedlundille Bernin kansakoulun johtajatarta neiti Troboldia, joka palatessaan Suomesta matkustaa Göteborgin kautta.
- Soldan, Elin, A. F. Soldanin tytär, Helsinki.*
Helsinki 4. 9. 1894, 19. 12. 1894 ja 13. 6. 1895: Yksityisasiota.
- Soldan(-Brofeldt), Venny, taiteilija, Helsinki.*
Helsinki 7. 4. 1885: Kiittää avustuksesta.
- Tamela, Gustaf Oscar, virkamies, Turku.*
Turku 2. 10. 1875: Pyytää eräitä GHT:n numeroita.
- Tudeer, Oskar Emil, professori, Helsinki.*
Helsinki 20. 12. 1889: Lähettää GHT:ssä julkaistavaksi nimimerkillä «Alf» varustetun kirjallisuuskatsauksen.
- Wahren, Axel Wilhelm, kauppaneuvos, Forssa.*
Turku 1. 7. 1871: Liikeasioita.
- Wasenius, Adolf Fredrik, lukemies, Helsinki.*
Helsinki 6. 7. 1863: Kiitos avustuksesta Suomen hädänalaisille.
- Wetterhoff, Karl Gustaf, kirjailija, maanpakolainen.*
1867 ja päiväämättömiä: sanomalehtileikkeitä ym.
- Yrjö-Koskinen, Yrjö Koskinen, ylijohdaja, Helsinki.*
Hämeenlinna 5. 3. 1881: Lähettää GHT:a varten Hämeenlinnan sensuurille annetut salaiset ohjeet. Jos ohjeet julkaistaan, on sana «gymnasiadjunkt» jätettävä pois.
- Zilliacus, Henrik Wilhelm Johan, prokuraattorinapulainen, Helsinki.*
22. 7. 1875: Ilmoittaa tulostaan Göteborgiin.
25. 8. 1875: Kiittää vieraanvaraisuudesta.
- Öst, Ebba Augusta, kansakoulunopettajatar, Kisko.*
Kisko 27. 7. 1886: Lähettää GHT:a varten artikkelin «Slöjd i Finland».